

Konflikter och kulturarv

Plundringarna av Nationalmuseet i Irak, sprängningarna av Buddha-statyerna i Bamyán och jordbävningarna på Haiti och i italienska staden L´Aquila samt översvämningarna i Florens 1966. Detta var några exempel på krig och katastrofer som jag fick möjlighet att lära mig lite mer om under några veckor i höstas. ICCROM (ett institut för lärande och forskning om kulturvård under UNESCO) ordnade en kurs på temat "Första hjälpen för kulturarvet vid konflikter". Vi var 19 deltagare från 18 länder. Många av deltagarna kom från länder med långa erfarenheter av krig och katastrofer så som Afghanistan, Pakistan, Iran, Irak, Negera, Palestina och Colombia. För mig var detta en unik chans att lära mig mer om första hjälpen åtgärder för kulturarvet. Jag fick även möjlighet att lära känna en rad intressanta och kunniga kurskamrater och föredragshållare, samt praktiskt öva och därigenom förstå mer vad första hjälpen åtgärder innebär.

Konflikters påverkan på kulturarvet

Kursen började med att vi alla fick visa tre bilder om hur kulturarvet hade påverkats av konflikter i vårt land. Många kunde visa hemska bilder på hur kulturarvet plundrats, bombats, vandaliserats och vanvårdats i deras hemländer. Därefter följde diskussioner om vad kulturarv är och hur det kan brytas ner. Detta blev en bra start till för kommande grupparbeten och övningar. Några intensiva veckor följde.

Praktiska övningar

I ICCROMs pedagogik ingår att ha praktiska övningar i varje delmoment. Vi fick därför vid flera tillfällen tillfälle att öva våra färdigheter i första hjälpen. En av de första uppgifterna var att evakuera en mindre föremålssamling, som skulle föreställa hotad av en konflikt. De nedpackade föremålen utsattes sedan för vatten, eld eller stötar och slag. Efter ett par veckor fick vi sedan nästa uppgift nämligen att packa upp och behandla de "misshandlade" föremålen. Vi använde oss då bland annat av triage – eller behovsprövad prioritering, något man gör vid akutsjukvård. Detta innebär att vi gjorde en bedömning av vad som var i mest behov av vårdåtgärder, samt att vi sorterade bort det som var utom allt hopp och inte värt att lägga ner resurser på.

Under de sex veckorna hann vi med pass om olika material så som sten, keramik, papper, måleri och textilier. Varje materialpass innehöll teori och materialkunskap, samt vad som är viktiga akutåtgärder för respektive material och hur kan man utföra dessa med begränsad budget och materialtillgång. Jag insåg ganska snart att vi konservatorer har rätt svårt att förmedla vad just första hjälpen åtgärder är. Det är lätt att vi börjar beskriva långa konserveringsbehandlingsmed ingående analyser. Dessa, anser jag, får vänta till senare skeden, då det finns mer tid. Det är även viktigt att påpeka att många föremål efter första hjälpen åtgärder är i behov av behandling från professionella konservatorer. Det är ju inte alltid vi är de som är på plats och utför det mest akuta åtgärderna. Även vid dessa pass ingick praktiska övningar, som att pussla ihop trasig keramik och muralmålningar eller torka tunga och våta mattor. Mycket tid ägnades åt klimat, förvaring och dokumentation av samlingar.

Kursens slutövning bestod av en bombscen på ICCROM:s takterrass. Vi var strikt övervakade av militärer (ICCROMS vaktmästare utklädda och försedda med strikta regler om inpassering och legetimation) kulturministern (chefen för ICCROM:s collection unit) och press (övrig ICCROM personal). Där låg delar av en kollapsad byggnad, föremål och smuts samt skräp i en salig blandning. Viktigt var, förutom att rädda så mycket föremål och byggnadsdelar som

möjligt, att även hitta 5 mynt som var av ytterst stor betydelse för museet och det påhittade landets kulturarv. Detta blev några mycket intensiva timmar med förhandlingar och många snabba beslut. För mig gav det många och viktiga erfarenheter om grupparbete i pressade situationer och förståelse för akuta vårdåtgärder av föremål. Vad var fuktskadat? Vad behövde stabiliseras för att kunna förflyttas? osv.

Lagar och samarbeten för kulturarvet vid konflikter

Under kursen kom det även föredragshållare från andra områden än kulturvård. Vi gick igenom konventioner och då främst 1954 års Haagkonvention om hur det är tänkt att skydda kulturarvet vid konflikter. Vi fick också en introduktion i personligt säkerhetsarbete av en f.d militär som arbetade med säkerhet för ideella organisationer, samt insikt i hur olika biståndsorganisationer arbetar och samarbetar vid konflikter och katastrofer. För mig blev det tydligt att kulturarvet borde få sin plats i dessa arbeten. Givetvis är det viktigt med mat och husrum, men i nästa skede har kulturarvet en viktig plats och funktion för att bygga upp samhällen. Många deltagare från ex-Jugoslavien nämnde den svenska organisationen Kulturarv utan gränser och lovprisade deras arbete med återuppbyggnad.

Studiebesök hos Carabinieri, staden L´Aquila och Florens nationalbibliotek

Kursen innebar också en hel del studiebesök. Vi besökte bl.a. den italienska "kulturarvspolisen" Carabinieri och fick en förevisning av deras register för stulna föremål. Imponerande att de satsar så mycket på kulturarvsbrott.

En annan dag besökte vi staden L´Aquila som drabbades av en jordbävning 2009. Där fick vi se hur man har stöttat upp husen tillfälligt och evakuerat konst- och museisamlingar från bl.a. kyrkorna. Troligen kommer det att dröja upp till 30 år innan staden kan bli bebod igen. De som har bott där har blivit tilldelade andra bostäder och staden är avspärrad – en spökstad full av stöttor och tillfälliga lösningar för att husen inte ska rasa.

Ett annat studiebesök var Nationalbiblioteket i Florens spåren av översvämningen 1966. Där skadades ca 1.3 miljoner böcker som man fortfarande håller på att åtgärda. Lärdomarna från översvämningen har blivit många. Nu har man bl.a. en beredskap för nya översvämningar. De planerar att öva evakuering av boksamlingar på årsdagen av katastrofen, så att detta inte glöms bort. Till konserveringsateljén har man införskaffat en vakuumfrystork och utrustning för att vakuumförpacka fuktiga böcker med absorberande material. Jag tyckte att denna metod för torkning av böcker och arkivmaterial verkar intressant. Finns det någon inom NKF-S som har erfarenheter av detta, så kontakta mig gärna. Det vore intressant att veta mer om denna metod, samt om det är något att rekommendera i samband med översvämningar.

Sammanfattningsvis kan jag säga att det var en rätt omtumlande upplevelse att gå denna kurs. Jag är för det första mycket imponerad av ICCROM och deras sätt att arbeta. Jag är även glad för de kontakter och vänner jag har fått, samt hela upplevelsen fick dela under de sex veckorna. Jag kan varmt rekommendera denna kurs som går igen hösten 2011 och andra ICCROM-kurser.

Några av mina lärdomar av kursen var:

- Det är viktigt med dokumentation – föremål som inte finns dokumenterade i inventarieförteckningar eller museikataloger är svåra att få tillbaka efter stöld och plundring.

- Prioritering – Kulturvården måste kommunicera vad de vill ha kvar. Annars är det stor risk att slumpen får avgöra vid katastrofer.
- Övningar i första hjälpen åtgärder för kulturarvet ger kunskap och bidrar till en bättre beredskap.
- Listning enligt 1954 års Haag-konvention är användbar även i fredstider vid t.ex. naturkatastrofer. <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/40/86/8b0b05bc.pdf>
Detta arbetar Finland med just nu.
- Kulturarvet måste finnas med i planeringen av samhällets krisberedskap.
- Katastrofberedskap för kulturarvet är tvärssektoriellt, vi har många att samarbeta med.

Någon inom NKF-S som har mer erfarenheter av detta? eller frågor? Kontakta mig gärna.
Erika Hedhammar erika.hedhammar@raa.se eller 08-5191 83 73

Erika Hedhammar

Bildtexter:

Bild 1: Övning i att ta hand om "bombskadat" material på ICCROM. Foto: Aparna Tandon, ICCROM

Bild 2: Stöttor och andra tillfälliga lösningar för att husen inte ska rasa i staden L'Aquila som skadades av en jordbävning 2009. Foto: Erika Hedhammar

Bild 3: Vakuumpförpackad bok, Nationalbiblioteket i Florens. Foto: Erika Hedhammar

Bild 4: Deltagare i kursen "First Aid to Cultural heritage in times of conflict" på ICCROM 2010. Foto: ICCROM